

Ioan sau Iancu de Hunedoara? Numele luptătorului antiotoman în cronicile bizantine

Vasile MĂRCULEȚ

Colegiul Tehnic „Mediensis” din Mediaș
“Mediensis” Technical College of Mediaș
Personal e-mail: vasmarculet@yahoo.com

Ioan (John) or Iancu Hunyadi? The name of the anti-Ottoman warrior in the Byzantine chronicles

The name of the great anti-Ottoman warrior still remains a disputed issue in historiography. Given that the specialist haven't yet agreed if he was Ioan (John) or Iancu, the controversy continues. Contemporary Byzantine chronicler – Georgios Sphrantzes, Doukas, Laonikos Chalkokondylas, Kritobulos of Imbros and Zotikos Paraspondylos – submitted numerous information regarding the life and activity of the Transylvanian hero. Such information is found in the late chronicles also, as the one of Makarios Melissenos (Pseudo-Phrantzes) and various insignificant ones. In all these papers we can find the same inconsistency – all the authors use either Ioan (John) or Iancu.

Keywords: Ioan (John) / Iancu Hunyadi, Georgios Sphrantzes, Doukas, Laonikos Chalkokondylas, Kritobulos of Imbros, Zotikos Paraspondylos, Makarios Melissenos (Pseudo-Phrantzes), insignificant chronicles.

Ioan sau Iancu de Hunedoara? Istoricii bizantini din secolul al XV-lea, contemporani acestuia, sau cei de limbă greacă din prima jumătate a secolului următor nu s-au pus de acord asupra acestui aspect. Operele lor reflectă această realitate.

Cronicile bizantine contemporane. Sub aspectul realizărilor, literatura istorică bizantină a secolului al XV-lea este dominată categoric de creațiile a patru mai autori: Georgios Sphrantzes, Mihail (?) Doukas, Laonikos Chalkokondylas și Kritoboulos din Imbros. Aceștia li se adaugă un autor mai puțin cunoscut, Zotikos Paraspondylos, dar și o lucrare de mai mică însemnătate, un poem intitulat *Căderea Constantinopolului*.

Contemporani cu Ioan / Iancu de Hunedoara, aceștia au acordat un spațiu mai extins sau mai redus în lucrările lor istorice faptelor marelui luptător antiotoman, perceput de unii dintre ei drept singurul posibil salvator al Bizanțului, stat care își trăia ultimele zile. Între informațiile oferite se numără și acelea care conțin numele pe care l-au folosit respectivii autori, anume pe cel de Ioan sau pe cel de Iancu.

Georgios Sphrantzes, înalt dregător imperial bizantin,

și apropiat colaborator al ultimului împărat al Bizanțului, Constantin XII Palaiologos (1448-1453), este autorul unor succinte *Memorii*, cunoscute sub numele de *Chronicon Minus (Chronica mică)*. Acestea redau, în general, cu multă obiectivitate și fidelitate, principalele evenimente ale istoriei bizantine cu începere din anul 1401, până în 1477¹.

În lucrarea lui Georgios Sphrantzes, informațiile care-l priveau pe voievodul Transilvaniei, devenit apoi guvernator al Ungariei, sunt relativ puține. Ele sunt făcute cu prilejul relatării tratatelor maghiaro-bizantine din 1452 și a evenimentelor legate de înfrângerea turcilor la asediul Belgradului din iulie 1456 și a morții lui Ioan / Iancu de Hunedoara, în august același an. În lucrarea sa, Georgios Sphrantzes folosește numele de *Iancu*, în forma coruptă de *Iagkos (Ιάγκος)*².

Mihail (?) Doukas este autorul unei cronici care prezintă desfășurarea evenimentelor din Imperiul Bizantin până în anul 1462. Informațiile referitoare la activitatea lui Ioan / Iancu de Hunedoara debutează cu prezentarea pregătirilor organizatorice întreprinse în vedea declanșării *Campaniei celei Lungi* în 1443, și continuă cu relatarea principalelor acțiuni politice și militare din timpul acestuia, precum înfrângerile de la Varna (1444) și

Kossovopolje (1448), pentru a se încheia cu prezentarea victoriei de la Belgrad (iulie 1456). Numele folosit de Doukas pe parcursul întregii sale relatări este cel de *Iancu*, tot într-o formă coruptă de *Iaggos (Ἰάγγος)*³.

Kritoboulos din Imbros scrie de pe poziții protomane o lucrare care acoperă primul deceniu și jumătate a domniei sultanului Mehmed II (1451-1481), respectiv anii 1451-1467. În relatarea lui, referirile la Ioan / Iancu de Hunedoara sunt extrem de sumare.

Spre deosebire de contemporanii săi, Kritoboulos folosește numele *Ioan (Ἰωάννης)*⁴. Referindu-se la acest lucru, istoricul Ioan-Aurel Pop susține că Kritoboulos „evită numele «vulgar» și contemporan de *Iancu* și-l folosește numai pe cel de *Ioan*”, care reprezintă o formă „cultă” a numelui⁵.

Deosebit de interesant este însă faptul că, de două ori, în cuprinsul cronicii sale, cronicarul bizantin îi atribuie cognomenul *Getul*, numindu-l *Ioan Getul (Ἰωάννου τοῦ Γέτου)*⁶. De ce Ioan *Getul*? Ce semnificație are cognomenul *Getul*, utilizat de Kritoboulos?

Sursa: <https://thraxusares.files.wordpress.com/2015/11/iancu-de-hunedoara-pe-vitralii.jpg?w=869&h=525>

Potrivit remarciilor editorului cronicii, Kritoboulos, asemenea majorității cronicarilor bizantini, încearcă să întrebuințeze pentru popoarele contemporane cu el, „denumirile popoarelor care în antichitate au locuit sau au stăpânit aceste țări”⁷. Ca urmare, conchide acesta, „el le spune românilor din Țara Românească geți, iar celor din Transilvania, Banat și Ungaria daci”⁸. Prin urmare, atribuirea cognomenului *Getul* lui Ioan / Iancu de Hunedoara are propria sa semnificație. Procedând în acest fel, Kritoboulos face, fără îndoială, o trimitere directă, nu numai la originea românească a lui Ioan / Iancu de Hunedoara, ci chiar la descendența familiei acestuia din Țara Românească, teorie pe care, se pare, cronicarul bizantin o cunoștea bine⁹.

Laonikos Chalkokondylas realizează, de pe poziții antiotomane, o lucrare istorică în care prezintă evenimentele istoriei bizantine dintre 1298 și 1456. Opera lui este un

izvor important cu privire la rezistența antiotomană a Țărilor Române. În cadrul ei, faptele de arme ale lui Ioan / Iancu de Hunedoara ocupă un loc însemnat.

Spre deosebire de contemporanii lui, Laonikos Chalkokondylas folosește, atât numele de *Iancu*, în forma coruptă *Iaggos (Ἰάγγος)*, cât și pe cel de *Ioan*¹⁰. De remarcat faptul că în două din relatările sale, cronicarul bizantin îl numește pe eroul ardelean *Iancu Choniates (Ἰάγγος δὲ ὁ Χωνιάτης)*, respectiv *Ioan Choniates (Ἰωάννης ὁ Χωνιάτης)*¹¹.

Cognomenul *Choniates* este o referire clară a autorului la locul de origine a lui Ioan / Iancu, respectiv domeniul și cetatea Hunedoarei. Cronicarul însuși face această precizare subliniind faptul că acesta provenea dintr-un neam însemnat „din orașul *Choniates* al Ardealului (ἀπὸ Χωνιάτης πόλεως Ἀρδελίου)”¹². De altfel, în mai multe rânduri, în cronica lui, Laonikos Chalkokondylas îl numește pe Ioan / Iancu de Hunedoara doar *Choniates (Χωνιάτης)*, fără a mai folosi numele de Iancu sau de Ioan¹³.

Ultimul autor bizantin contemporan asupra căruia ne oprim este Zotikos Paraspondylos. Din postura de martor ocular, acesta ne oferă o interesantă prezentare a a bătăliei de la Varna (10 noiembrie 1444)¹⁴.

Figura centrală a relatării sale este „marele învingător, mărețul, preînțeleptul și vrednicul domn, vrednic și atotvrednic de coroană, părtaș la domnie, suveran peste romei (bizantini, n.n.), luptător și învingător însuflețit al credinței”, cel de-al treilea mare general al lumii, după Alexandru cel Mare și Constantinus I, „minunatul întru toate, împăratul Iancu (βάσιλεὺς Ἰάγγος)”¹⁵. Parcurgerea textului poemului ne relevă faptul că pe parcursul întregii sale lucrări, Zotikos Paraspondylos îl numește marele luptător *Iancu*, numele fiind transcris în diferite variante corupte, precum *Iaggo (Ἰάγγο)*, *Iaggos (Ἰάγγος)* sau *Iaggoula (Ἰάγγουλα)*¹⁶.

Un poem anonim, intitulat *Căderea Constantinopolului*, redactat la scurt timp după cucerirea otomană din 1453, cuprinzând 12 cânturi cu un total de 1044 de versuri, face și el referire la eroul transilvănean. În cadrul său, acesta, care este considerat „stâlp al românilor”, apare cu numele de *Iancu*, redat însă în forma coruptă de *Piaggo (Πιάγκω)*¹⁷.

În finalul unei scurte analize cu privire la numele folosit de istoricii de limbă greacă, academicianul Ioan-Aurel Pop conchidea că aceștia au folosit numele de Iancu. Potrivit opiniei sale, „concluzia este clară: autorii medievali de limbă greacă, contemporani cu Ioan de Hunedoara, îl numesc în chip consecvent Iancu, uneori cu variante ușor corupte de specificul limbii, de lipsa de precizie, de preluări superficiale etc.”¹⁸.

Din punctul nostru de vedere, concluzia privind folosirea cu consecvență de către cronicarii bizantini a numelui de Iancu, nu poate fi fundamentată în totalitatea ei. Așa cum se poate constata din parcurgerea istoriografiei bizantine în discuție, există două excepții de la acest postulat: una totală și una parțială. Prima este reprezentată de Kritoboulos din Imbros, care este consecvent în a folosi numele de *Ioan*, iar cea de-a doua de Laonikos Chalkokondykas, care utilizează alternativ, chiar în cadrul aceleiași lucrări, atât numele de *Iancu*, cât și pe cel de *Ioan*.

Cronici minore târzii. Informații interesante cu privire la activitatea lui Ioan / Iancu de Hunedoara se regăsesc, atât în lucrările unor cronicari greci târzii, cât și în unele cronică minore din secolele XV-XVI, redactate în limba greacă. În cadrul acestor lucrări, se regăsesc și unele știri care se referă la numele marelui luptător antiotoman, eroul de la Belgrad, care a fost Ioan / Iancu de Hunedoara, ridicat din spațiul românesc.

În rândul cronicarilor târzii se detașează, drept cel mai însemnat, Makarios Melissenos (Pseudo-Phrantzes). Acesta își însușește integral memoriile lui Georgios Sphrantzes, pe care și le atribuie și pe care le include în propria sa lucrare. Extinsă considerabil de adăugirile autorului, aceasta a devenit așa-numita *Chronica Mains (Cronica Mare)*, în care sunt prezentate evenimentele istoriei bizantine, desfășurate între anii 1258 și 1481¹⁹.

În cronică sa, Makarios Melissenos include o serie de informații referitoare la unele momente ale luptei antiotomane, precum lupta de la Varna (1444), tratativele bizantino-maghiare din 1452, victoria de la Belgrad (1456), ale căror protagonist a fost Ioan / Iancu de Hunedoara. Parcurgerea textului ne permite constatarea potrivit căreia știrile care conțin numele acestuia sunt identice cu cele existente în memoriile lui Georgios Sphrantzes, pe care Makarios Melissenos le-a preluat ad litteram. Ca urmare, numele folosit de Makarios Melissenos în lucrarea este cel de Iancu, în varianta *Iagkos (Ἰαγκος)*, preluat de la Georgios Sphraantzes²⁰.

Informații referitoare la subiectul abordat de noi se mai întâlnesc și în câteva cronică minore, târzii, redactate în limba greacă. Începută în secolul al XV-lea, redactarea lor a continuat și în veacul următor.

Una dintre cronică minore care oferă câteva informații de acest tip este *Ekthesis Chronica*. Singurele știri care prezintă importanță pentru subiectul abordat de noi sunt cele referitoare la lupta de la Varna, din 10

noiembrie 1444. Potrivit cronicii, principalul protagonist al acesteia a fost *Iancu*, nume redat în varianta *Iagkos (Ἰαγκος)*²¹.

Informații asemănătoare celor din *Ekthesis Chronica*, referitoare tot numai la același moment, se regăsesc și în alte cronică minore. Între acestea se numără o serie de realizări târzii ale istoriografiei de limbă greacă, precum *Chronicon Mesembriae (Cronica Mesembriei)*²², *Chronicon priorum Turcarum victoriarum (Cronica primelor cuceriri turcești)*²³ și *Chronicon Mediolanense (Cronica de la Milano)*²⁴.

În toate aceste lucrări, artizanul campaniei antiotomane din 1444 este desemnat cu numele de *Iancu*²⁵. În câteva dintre ele, precum *Chronicon priorum Turcarum victoriarum* și *Chronicon Mediolanense*, numele apare redat în varianta *Iagkos (Ἰαγκος)*²⁶. În schimb, în *Chronicon Mesembriae*, numele lui apare în varianta coruptă mai puțin întâlnită anume cea de *Ghiaggou (Γιάγγου)*²⁷.

În concluzie, realizările minore ale istoriografiei bizantine, contemporane sau cele tardive de limbă greacă sunt consecvente în a folosi numele de *Iancu*. Acesta este însă redat în diferite variante corupte, precum *Iagkos (Ἰαγκος)* sau *Ghiaggou (Γιάγγου)*.

Considerații finale. Definitivarea prezentului demers ne permite formularea următoarelor concluzii, cu privire la numele de Ioan sau Iancu de Hunedoara, folosit de autorii de limbă greacă din secolele XV-XVI:

1. Cronicarii bizantini contemporani au folosit în lucrările lor, atât numele de Iancu cât și pe cel de Ioan de Hunedoara. Numele de *Iancu*, în diferite variante corupte, precum *Iagkos (Ἰαγκος)*, *Iaggo (Ἰάγγο)*, *Iaggos (Ἰάγγος)* sau *Iaggoula (Ἰάγγουλα)*, a fost folosit de Georgios Sphrantzes, Mihail (?) Doukas și Zotikos Paraspondylos. Kritoboulos din Imbros a fost consecvent folosirii numelui de *Ioan (Ἰωάννης)*, însoțit uneori și de cognomenul *Getul*, respectiv *Ioan Getul (Ἰωάννου τοῦ Γέτου)*. Laonikos Chalkokondylas a folosit, în egală măsură, atât numele de *Ioan (Ἰωάννης)*, cât și pe cel de *Iancu*, în varianta coruptă *Iaggos (Ἰάγγος)*.

2. Lucrările istoriografiei minore de limbă greacă, contemporane sau tardive – *Căderea Constantinopolului*, *Chronica Mains* lui Makarios Melissenos (Pseudo-Phrantzes), *Ekthesis Chronica*, *Chronicon Mesembriae*, *Chronicon priorum Turcarum victoriarum* și *Chronicon Mediolanense* – folosesc, fără excepție, numele de *Iancu*. Acesta apare însă redactat în diferite variante corupte, precum *Pianco (Πιάγκω)*, *Iagkos (Ἰαγκος)*, *Ghiaggou (Γιάγγου)*.

Note:

1. Georgios Sphrantzes, *Memorii 1401-1477. În anexă: Pseudo-Phrantzes: Macarie Melissenos, Cronica 1258-1481*, ediție de V. Grecu, București, 1966, I, 1-XLVIII, 4.
2. *Ibidem*, XXXVI, 11; XXXVIII, 13-14.
3. Ducas, *Istoria turco-bizantină (1341-1462)*, ediție critică de V. Grecu, București, 1958, XXXII, 1, XXXII, 4, XXXII, 6, XLV, 6.
4. Critobul din Imbros, *Din domnia lui Mahomed al II-lea. Anii 1451-1467*, edit. V. Grecu, București, 1963, I, 14, 17; II, 18, 4; II, 19, 1; II, 20, 2; IV, 10, 2.
5. I.-A. Pop, Idem, *Numele din familia regelui Matia Corvinul: de la izvoarele de epocă la istoriografie contemporană*, în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, XXVI, 2008, p. 125, 129; Idem, *The Names in the Family of King Matthias Corvinus. From Old Sources to Contemporary Historiography*, p. 11, 15, <http://renaissance.elte.hu/wp-content/uploads/2013/09/Ioan-Aurel-Pop-The-Names-in-the-Family-of-King-Matthias-Corvinus.pdf> (accesat: 15.12.2016).
6. Critobul din Imbros, *op. cit.*, I, 14, 17; IV, 10, 2.
7. V. Grecu, *Introducere la Critobul din Imbros, Din domnia lui Mahomed al II-lea. Anii 1451-1467*, București, 1963, p. 19.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*.
10. Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*, în românește de V. Grecu, București, 1958, p. 156-158, 171, 187, 196-200, 208-210, 215-218, 241-243, 245-247, 293.
11. *Ibidem*, 156, 209, 210.
12. *Ibidem*, 156.
13. *Ibidem*, p. 158, 187, 199, 200, 210, 217, 241-243, 245-247, 293.
14. Zotikos Paraspondylos, *La bataille de Varna*, publié par É. Legrand, în *Annuaire de l'Association pour l'Encouragement des Études Grecques en France*, Paris, 8, 1874, v. 1-465; Idem, *La bataille de Varna*, publié par É. Legrand, în *Collection de Monuments pour servir à l'étude de la Langue Néo-Hellénique*, Nouvelle Série, 5, 1875, v. 1-465; *Fontes Historiae Daco-Romanae (Izvoarele istoriei României)*, vol. IV: *Scriptores et Acta Byzantini saeculorum IV-XV (Scriitori și acte bizantine secolele IV-XV)*, edidit H. Mihăescu et alii, București, 1982, p. 392/393-414/415 (*Fontes*, IV); Cf. V. Mărculeț, *Bătălia de la Varna (10 noiembrie 1444) oglindită în relatarea contemporană a lui Zotikos Paraspondylos*, în *Transilvania*, 4-5, 2016, p. 76-82.
15. *Ibidem*, v. 6-11, 21; *Ibidem*, p. 392/393-394/395.
16. *Ibidem*, v. 1-465; *Ibidem*, p. 392/393-414/415.
17. *La prise de Constantinople*, în *Bibliothèque grecque vulgaire*, publiée par É. Legrand, t. I, Paris, 1880, p. 186, v. 526; *Fontes*, IV, p. 386/387.
18. I.-A. Pop, *op. cit.*, p. 125.
19. Pseudo-Phrantzes: Macarie Melissenos, *Chronicon (Cronica) 1258-1481*, în Georgios Sphrantzes, *Memorii 1401-1477. În anexă: Pseudo-Phrantzes: Macarie Melissenos, Cronica 1258-1481*, ediție de V. Grecu, București, 1966, p. 150-591.
20. *Ibidem*, p. 340/341, 408/409.
21. *Fontes*, IV, p. 540/541-544/545.
22. *Chronik 29 (Chronik von Mesembria)*, în P. Schreiner, *Die byzantinischen Kleinchroniken*, 1. Teil Einleitung und Text, Wien, 1975, p. 216 (*Chronik 29*).
23. *Chronik 62 (Hss Clop)*, în P. Schreiner, *Die byzantinischen*

Kleinchroniken, 1. Teil Einleitung und Text, Wien, 1975, p. 463 (*Chronik 62*).

24. *Chronik 82*, în P. Schreiner, *Die byzantinischen Kleinchroniken*, 1. Teil Einleitung und Text, Wien, 1975, p. 597 (*Chronik 82*).

25. *Chronik 29*, p. 216; *Chronik 62*, p. 463; *Chronik 82*, p. 597.

26. *Chronik 62*, p. 463; *Chronik 82*, p. 597.

27. *Chronik 29*, p. 216.

Bibliography:

Chalcocondil, L., *Expuneri istorice*, în românește de V. Grecu, București, 1958.

Chronik 29 (Chronik von Mesembria). În P. Schreiner, *Die byzantinischen Kleinchroniken*, 1. Teil Einleitung und Text, Wien, 1975.

Chronik 62 (Hss Clop). În P. Schreiner, *Die byzantinischen Kleinchroniken*, 1. Teil Einleitung und Text, Wien, 1975.

Chronik 82. În P. Schreiner, *Die byzantinischen Kleinchroniken*, 1. Teil Einleitung und Text, Wien, 1975.

Critobul din Imbros, *Din domnia lui Mahomed al II-lea. Anii 1451-1467*, ediție de V. Grecu, București, 1963.

Ducas, *Istoria turco-bizantină (1341-1462)*, ediție critică de V. Grecu, București, 1958.

Fontes Historiae Daco-Romanae (Izvoarele istoriei României), vol. IV: *Scriptores et Acta Byzantini saeculorum IV-XV (Scriitori și acte bizantine secolele IV-XV)*, edidit H. Mihăescu et alii, București, 1982.

Grecu, V., *Introducere la Critobul din Imbros, Din domnia lui Mahomed al II-lea. Anii 1451-1467*, București, 1963.

La prise de Constantinople, în *Bibliothèque grecque vulgaire*, t. I, publiée par É. Legrand, Paris, 1880, p. 169-202.

Mărculeț, V., *Bătălia de la Varna (10 noiembrie 1444) oglindită în relatarea contemporană a lui Zotikos Paraspondylos*. În *Transilvania*, 4-5, 2016, p. 76-82.

Paraspondylos, Z., *La bataille de Varna*, publié par É. Legrand. În *Annuaire de l'Association pour l'Encouragement des Études Grecques en France*, Paris, 8, 1874, v. 1-465.

Idem, *La bataille de Varna*, publié par É. Legrand. În *Collection de Monuments pour servir à l'étude de la Langue Néo-Hellénique*, Nouvelle Série, 5, 1875, v. 1-465.

Pop, I.-A., *Numele din familia regelui Matia Corvinul: de la izvoarele de epocă la istoriografie contemporană*. În *Studii și Materiale de Istorie Medie*, XXVI, 2008, p. 111-138.

Idem, *The Names in the Family of King Matthias Corvinus. From Old Sources to Contemporary Historiography*, p. 1-24, <http://renaissance.elte.hu/wp-content/uploads/2013/09/Ioan-Aurel-Pop-The-Names-in-the-Family-of-King-Matthias-Corvinus.pdf> (accesat: 15.12.2016).

Pseudo-Phrantzes: Macarie Melissenos, *Chronicon (Cronica) 1258-1481*. În G. Sphrantzes, *Memorii 1401-1477. În anexă: Pseudo-Phrantzes: Macarie Melissenos, Cronica 1258-1481*, ediție de V. Grecu, București, 1966.

Sphrantzes, G., *Memorii 1401-1477. În anexă: Pseudo-Phrantzes: Macarie Melissenos, Cronica 1258-1481*, ediție de V. Grecu, București, 1966.